

geestelijke wereld nauwkeuriger te onderzoeken, en voorts van poëzie te leven met zijn hart. En dit is ook zoo; maar hield daarom ook het *Evolutiebeginsel*, of de *Descendenztheorie*, gelijk onze Duitschers het noemen, reeds op het *Credo* onzer huidige wetenschap te zijn? En wat nu is deze Evolutie-theorie anders dan de toepassing van het pantheïstische proces op het empirisch onderzoek der verschijnselen? Ook hier het *natura saltus non facit* 64). Ook hier de verklaring van al wat verschijnt uit een verschijnsel dat voorafging. En ook hier, waar het mij in de eerste plaats om te doen is, bij de geestelijke en natuurlijke verschijnselen beide, alle wezenlijk soortverschil, alle zelfstandige oorsprong, alle dieper wezenonderscheid, zoo in beider sfeer op zich zelf, als tusschen die beide sferen onderling, geloofchend, en alzoo feitelijk uitgestreken alle lijn, die grens maakt, of wilt ge omgeworpen alle grenspaal, die het rijksgebied verdeelt 65). Von Hartmann overdreef niet, toen hij de Descendenz-theorie verhief, als „die für unsere Zeit unbedingt richtige und im Sturme die Geister für sich gewinnende Seite der Darwinismus” 66); of, gelijk een Engelsch geleerde het uitdrukte: „Science, amongst us, is at its highest, when it interpretes all orders of phenomena as differently conditioned modes of one kind of uniformity” 67). Al heeft toch Darwin zelf moeten toegeven, dat zijn selectie-theorie ontoereikend was, om de morphologische soortverschillen te verklaren, daarom viel de Evolutie-theorie nog niet 68). Wat Darwin mechanisch verklaarde, kon ook dynamisch, desnoods zelfs teleologisch worden opgevat, als een spontaan proces in den Kosmos, waartoe de aandrift uit de eerste kiem werkt, of, waarvoor het motief uitgaat van de teleologische heel het proces beheerschende idée. Zelfs kan men, waarom niet? Darwinist zijn, en toch als Darwin zelf, in eerbied zijn knie voor zekeren „God” buigen 69). God schiep dan die, heel den Kosmos potentieel in zich besluitende, dynamis, of ook God was het die aan den Kosmos het doelwit van zijn ontwikkelings-proces voorschreef. Ja, zóó plooibaar is dit stelsel, dat ge zelfs meer dan één Herbartiaan, tegen zijn eigen beginsel in, met het Darwinisme heulen ziet.